

Türkiye'deki İç Göçleri Belirleyen Faktörlerin Modellenmesi

Mustafa Ercilasun (Beykent University, Turkey)
E. Ayşen Hiç Gencer (Istanbul Aydın University, Turkey)
Özgür Ömer Ersin (Beykent University, Turkey)

Modeling the Determinants of Internal Migration in Turkey

Abstract

This paper aims to investigate major determinants of interprovincial migration in Turkey until 2010. In recent decades the magnitude of migration in absolute terms has increased considerably: During 1975-1980, 3.6 million people migrated, which constitutes 9.4% of the total population. These numbers have increased to 6.7 million people and 11.2% in the 1995-2000 period. The rate of increase is especially tremendous for the 1985-1990 period with 41%. Over the years the composition of migration has also changed: In the past rural-to-urban migration was predominant; however, today there is remarkable amount of urban-to-urban migration. During 1975-1980, 66% of the total migrants were towards urban centers, which increased to 75% during 1995-2000. On the other hand, the percentage of total migrants towards the village centers declined from 34 to 25 in the respective periods.

From 2008 on, the Turkish Statistical Institute (TUIK) started publishing yearly unemployment statistics at provincial level, which permits an analysis of Turkey's migration patterns within the Harris-Todaro framework. Moreover since 2007, TUIK started implementing Address Based Population Registration System, which enables tracking migration moves continuously, rather than by intermittent five to ten year periods. However, data was not adequate to test Turkey's migration within the Harris-Todaro framework, especially due to lack of average wages at the provincial level. Therefore, utilizing the 2010 provincial level data, we tried to explain Turkey's internal migration based on variables such as population born outside of their current province, number of university students, and a proxy variable we developed for average wages.

JEL Codes: J61, O15, R23

1 Giriş

Türkiye ekonomisinin tarımdan sanayi ve hizmet sektörüne dönüşümünde iç göçler 1950li yıllardan başlayarak önemli bir rol oynamıştır. Bu çerçevede kırsal yörelerden şehir merkezlerine yönelen göçler şehirleşmeyi hızlandırmış; İstanbul, Ankara ve İzmir gibi şehirlerin aşırı büyümesine sebep olmuştur (Ercilasun, 1980). Bugün de bu kentler aşırı göç alan merkezler olmakla beraber, son zamanlarda göçlerin yeni cazibe merkezlerine de yöneldiği, hatta kentsel merkezlerden kırsal bölgelere de kaydığı gözlemlenmektedir.

Büyüme ve gelişme ekonomisi ve çalışma ekonomisi literatürlerinde, göçler insan sermayesine yapılan bir yatırım olarak değerlendirilmiştir. Rasyonel hareket eden bireylerin göç maliyetlerini ve göç getirilerini karşılaştırarak karar verdikleri, dolayısıyla göçlerin düşük kazanç bölgelerinden yüksek kazanç bölgelerine yöneldiği ileri sürülmüştür (Sjaatad, 1962). Kırsal bölgelerden kentsel bölgelere yönelen göçlerin esasen köy-şehir arasındaki ücret düzeyi veya gelir farklarından kaynaklandığı, bireylerin şehir merkezlerindeki yüksek gelir potansiyelini değerlendirmek için göç ettiği ortaya konmuştur (Greenwood, 1971).

Gelişmekte olan ülkelerde, köylerden şehirlere doğru göçler ekonomik büyüme ile alakalı olarak Michael P. Todaro ve John Harris tarafından modellenmiştir (Todaro, 1969; Harris ve Todaro, 1970). Harris ve Todaro, köy-şehir arasındaki gelir seviyesi farklarının mutlak değerler ile ele alınmasının doğru olmadığını, bu farkların gelir beklentileri olarak irdelenmesi gerektiğini savunmuşlardır. Harris-Todaro modelinde, gelir beklentileri ise, bireylerin şehir merkezlerinde iş bulabilme ihtimali ile ilişkilendirilmiştir. İşsizlik oranlarının genellikle yüksek olduğu şehir merkezlerinde iş bulabilme ihtimali düşük olduğu için, bu yerlerdeki yüksek gelir seviyelerinin beklentiler çerçevesinde azaltılarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Dolayısıyla göçler, bölgelerarasındaki gelir farklarının yanı sıra, bölgelerarası işsizlik oranı farklarından da olumlu veya olumsuz şekilde etkilenmektedir.

Harris-Todaro modeli, gelişmekte olan bazı ülkelerde ampirik olarak incelenmiş, ve bu teorinin doğruluğu yönünde bulgular ortaya konmuştur: Mitze ve Reinkowski (2010), Almanya'da 1996-2006 yılları arasında 96 bölgenin değerlendirildiği dinamik panel veri modellerinde, iç göçün açıklanmasında başta bölgelerarası işsizlik oranları farklılıkları ve gelir farklılıkları olmak üzere başlıca emek piyasasına ilişkin değişkenlerin bağımsız değişken olarak modele dahil etmekte, bölgelerarasında ücret farklılıklarının net göç üzerindeki pozitif etkisine ek olarak, bölgelerarası işsizlik farklılıkları ve net göç arasındaki negatif ilişkiyi vurgulamaktadır. Harris-Todaro modelinde değinilen temel değişkenlere ek olarak, az gelişmiş ülkelerin kendilerine has bazı özelliklerinin göç kararlarında önem taşıdığı görülmektedir. Issah, Khan ve Sasaki (2003), Gana'da 1970-1999 dönemi için test ettikleri Harris-Todaro modelinde işsizlik oranı değişkeninin Harris-Todaro modelinde beklenen aksine pozitif tahmin edildiğini vurgulamakta, bu olgunun oluşmasında iki bölge arasında altyapı yatırımları farklılıklarının

önem taşıdığına, altyapı yatırımları sonucu göçün cazibesinin kentsel işsizliği artırıcı etkisine dikkat çekmektedir. Bhattacharya (2002), Hindistan'da 1981 nüfus sayımı verilerinden hareketle elde ettikleri ampirik bulgular kapsamında, sosyal ağların önemine dikkat çekmekte, gelişmekte olan ülkelerde göç akımlarının formal ve informal sektöre yönelik iki ayrı akım olarak değerlendirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Mitra ve Murayama (2008), Hindistan'da kırsal-kentsel göçünün önemli bir açıklayıcı faktörünün okur-yazarlık ve eğitim olduğunu, cinsiyet farklılıklarının önemine ve kadın göçünde erkek göçünün tamamlayıcı olduğunu, klan ve kabilenin önem taşıdığı toplum yapısında sosyal bağların ise göç üzerindeki önemli etkilerinin reddedilemeyeceğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, ücret ve işsizlik dışında olası faktörler incelendiğinde, göç kararlarının alınmasında göç sonrası kentsel istihdama ilişkin belirsizliğin azaltılmasının amaçlanmasından hareketle, kırsal kesimdeki bağların kente göç öncesinde kullanılmasıyla kentte istihdam ihtimalinin artırılması (Banerjee, 1991; Banerjee ve Bucci, 1995; Connell v.d., 1976), istihdam edilme ihtimalinin artırılmasında eğitimin göç edilen şehirde iş bulma ihtimalini artırıcı etkisi (Kochar, 2004), beşeri sermayenin kentte kırdan farklı olarak daha fazla ödüllendirileceği beklentisi (Agesa, 2001), göç etmiş tanıdıkların varlığının belirsizliği azaltmadaki rolü (Roberts, 2001), daha yüksek yaşam kalitesi beklentisine ek olarak (De Haan and Rogally, 2002) klan v.b. sosyal bağlar, cinsiyet eşitsizliği gibi bir çok faktörün önem taşıması söz konusu olmaktadır.

Çalışmanın ikinci kısmında, Türkiye'de iç göçlerin değerlendirilmesi hedeflenmiş; göçe ilişkin iktisat yazınına bir bakış sunulması amaçlanmıştır. Çalışmanın üçüncü kısmında, Türkiye'de göç verileri tartışılmış, hesaplanan reel ücrete ve eğitime ilişkin değişkenlere ek olarak, işsizlik oranı ve göç stokuna ilişkin değişkenlerden hareket edilerek tahmin edilen ekonometrik modeller incelenmiştir. Sonuçlar ve değerlendirmeler çalışmanın dördüncü kısmında yer almaktadır.

2 Türkiye'de İç Göçler

Türkiye'de, 1940-1950 arasında %20 olan şehir merkezlerindeki nüfusun büyüme hızı, 1950-1960 döneminde %80 seviyelerine yükselmiştir (Keleş, Yavuz, Geray,1978). Tarımda makineleşmeden kaynaklanan işsizlik sonucu ortaya çıkan göç hareketleri ,1960'lardan sonra Türkiye'de kırsal bölgelerdeki nüfusun azalmasına ve şehirleşmenin artmasına sebep olmuştur. Aşırı şehirleşme ise, çeşitli çevre sorunları yaratmış ve gecekondu mahallelerin artmasına yol açmıştır (Karpas, 1976).

Eski adı ile Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE), bugünkü adı ile Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), ilk defa olarak 1970 genel nüfus sayımlarında kişilerin bir önceki sayımda ikamet ettikleri yeri sormuş ve yayınlamıştır. Bu soru, 1975 genel nüfus sayımları hariç, daha sonraki genel nüfus sayımlarında tekrarlanmıştır. Bu bilgi, Türkiye'de iç göçlerin hesaplanmasına imkan sağlamıştır. Nitekim, Devlet Planlama Teşkilatı (DPT)' den Samiha Yener, 1970 genel nüfus sayımlarını kullanarak 1965-1970 döneminde illerarası göçler ve göç edenlerin niteliklerinin dökümünü yapmıştır (Yener, 1977).

Ayşe Gedik tarafından yapılan başka bir çalışma ise, 1965-70, 1975-80, 1980-85 ve 1985-90 dönemlerindeki göç hareketlerini incelemiştir (Gedik, 1997). Bu çalışmanın önemli bulguları, ilk dönemlerde köyden şehire doğru olan göç hareketlerinin zamanla niteliğinin değiştiği, ve şehirden şehire göçlerin payının arttığı, ve hatta şehirden köye göçlerin de başladığıdır.

Yener'in çalışmasına benzer bir diğer çalışma ,yine DPT'den Tuncer Kocaman tarafından yapılmış, ve bu kez 1965-2000 yılları arasında göç edenlerin niteliklerinin dökümü yapılmıştır (Kocaman, 2008). Bu çalışmada, 1990-2000 döneminde nüfusun %11'inin, ülkenin göreceli olarak sosyal ve ekonomik bakımdan yeterince gelişmemiş bölgelerinden ve illerinden gelişmiş batı bölgelerine ve metropollerine göç ettiği ortaya çıkmıştır. Bu kişilerin genellikle eğitilmiş, bekar, orta yaş grubunda, çoğunluğunun erkek olduğu, iş bulma/arama nedeniyle göç ettiği ve tarım dışı ekonomik faaliyet alanında hizmetler sektöründe ücretli, maaşlı ve yevmiyeli olarak çalıştığı görülmektedir (Kocaman, 2008, s.67).

Mustafa Ercilasun, 1970 nüfus sayımını kullanarak kırsal bölgelerden şehir merkezlerine olan göçleri ampirik olarak ele almış, köy-kent göçlerinde çekici faktörlerin yetenekli göçmenleri, itici faktörlerin ise becerisi zayıf göçmenleri harekete geçirdiğini ortaya koymuştur (Ercilasun, 1980).

Alpay Filiztekin ve Ali Gökhan, 1990-2000 dönemini inceleyerek Türkiye'de iç göçleri belirleyen faktörleri araştırmışlardır (Filiztekin ve Gökhan, 2008). Bu çalışmada, göçleri insan kaynaklarına yapılan bir yatırım olarak değerlendiren göç teorilerinin ileri sürdüğü beklentileri destekleyen bulgular elde edilmiştir. Gelir farklarının, işsizlik oranlarının, yaşın, eğitim seviyesinin, mesafenin ve sosyal ağların göçleri etkileyen en önemli faktörler olduğu belirlenmiştir. Çalışmanın getirdiği önemli bir yenilik ise, göçlerin Daveri-Faini (1999) yaklaşımı ile belirsizliklerin de göz önüne alınarak modellenmesidir. Gelecek ile ilgili belirsizlikler gelirdeki varyans ile ölçülmüş ve yüksek varyansın göçleri hangi şartlarda teşvik ettiği irdelenmiştir.

Rahmi Yamak ve Nebiye Yamak, 1980-90 döneminde illerarası net göçler ile kişi başına düşen gelir arasındaki ilişkiyi ampirik olarak incelemiştir (Yamak ve Yamak, 1999). Bu çalışmada, bölgesel bazdaki gelir dengesizliklerinin iç göç üzerindeki etkisi araştırılmış, ve bu etkinin net göç veren illerin düşük gelir seviyesinden ziyade, net göç alan illerin yüksek gelir seviyesinden kaynaklandığı ortaya koyulmuştur. Diğer bir ifade ile, itici faktörlerden ziyade çekici faktörlerin önemi vurgulanmıştır.

3 Veriler, Yöntem ve Ekonometrik Sonuçlar

3.1 Veriler ve Yöntem

Uzun süreler Türkiye’de işgücü istatistikleri, iller bazında değil, sadece ülke bazında yayınlandığından dolayı, iç göçleri işsizlik oranları ile ilişkilendirerek bir ampirik çalışma yapmak mümkün olmamıştır. İlk defa 2008 yılında Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), işsizlik oranlarını iller bazında yayınlamaya başlamıştır. Dolayısıyla bu çalışma, iller bazındaki bu yeni işsizlik verilerini değerlendirerek Harris-Todaro modelini Türkiye’ye uygulamayı hedeflemektedir. Ancak, bu veriler dahi Türkiye’nin iç göçlerini Harris-Todaro modeli çerçevesinde test etmek için yeterli olamamıştır. Bu durumun başlıca sebebi, iller bazında güvenilir ortalama reel ücret ve ortalama reel gelir istatistiklerinin varolmamasıdır. Buna rağmen, bu çalışmada bu eksiklikleri giderecek şekilde birtakım ikame değişkenler belirlenerek Türkiye’deki iç göçleri etkileyen faktörler ekonometrik bir analiz çerçevesinde değerlendirilmeye çalışılmıştır. Bu çalışmada, tüm veri serileri İstatistik Bölge Birimleri Sınıflandırılması (İBBS3: 81 il) üçüncü düzeyinde incelenmiştir.

Bağımlı değişken, öncelikle birinci model olarak net iç göç hızı serisi şeklinde ve 2010 yılına ait ele alınmış, daha sonra ikinci model olarak net iç göçler mutlak kişi sayısı serisi şeklinde ve yine 2010 yılına ait ele alınmıştır. Her iki veri serisi de TÜİK, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) Sonuçları, 2010 yayınından elde edilmiştir. Net göç, bir ilin aldığı göçten verdiği göçün çıkartılması olarak hesaplanmaktadır. Net göç hızı ise, her il için net göçün ilgili ilin toplam nüfusuna bölünmesi ile bulunmaktadır. Diğer değişkenler olarak kullanılan seriler, ait oldukları yıllar, bunlara dair birimler, alındıkları kaynaklar ve gerekli görülen açıklamalar Tablo 1’de listelenmiştir.

Değişkenler	Yıl	Birim	Kaynak	Açıklama
başka ilde doğanların ikamet ettiği ilin toplam nüfusuna oranı	2000	%	Kocaman, DPT, 2008	2000 yılı genel nüfus sayımlarından hesaplanmıştır
sosyo-ekonomik gelişmişlik endeksi	2003		Dincer, Özaslan ve Kavasoglu, DPT, 2003	eğitim sektörü ve sağlık sektörü gelişmişlik endekslerinin çarpımı olarak hesaplanmıştır
sağlık sektörü gelişmişlik endeksi				
eğitim sektörü gelişmişlik endeksi				
sağlık ve eğitim sektörleri gelişmişlik endeksi				
şehirleşme oranı	2010	%	Bölgesel Göstergeler, 2010, TÜİK	şehir nüfusunun toplam nüfus içindeki oranı
TÜFE (tüketici fiyat endeksi)	2010		Türkiye İstatistik Yıllığı, 2010, TÜİK	IBBS2 (26 bölge birimi) düzeyinde verilmiş olması dolayısıyla IBBS3 (81 il) düzeyine dağıtılmıştır
kişi başına gayri safi katma değer	2008	\$	Bölgesel Göstergeler, 2010, TÜİK	
reel ücret ortalaması	2010	TL		
reel gayri safi katma değer ortalaması	2010	\$		
çalışabilir nüfus	2010	mutlak kişi sayısı		15-64 yaş arası olan kişilerin sayısı
işsizlik oranı	2010	%	İl Bazında Temel İşgücü Göstergeleri, 2010, TÜİK	
üniversitede okuyan toplam öğrenci sayısı	2007	mutlak kişi sayısı	Yükseköğretim Kurumu resmi sitesi, Kuruluş Yıllarına Göre Üniversiteler sayfası, 2009	2007 girişlilerin 2011 yılında mezun olmaları gözönüne alınmıştır

Tablo 1: Değişkenler Listesi

Harris ve Todaro modeli çerçevesinde önem taşıyan temel değişkenler olan ücret ve işsizlik verilerinin göç olgusunu açıklamada açıklayıcı gücünün incelendiği çalışmada, reel ücret serileri ve reel gayri safi katma değer serilerinin kullanılması hedeflenmiştir. Öte yandan, iller bazında güvenilir reel ücret ve reel gelir istatistiklerinin varolmaması nedeniyle, Tablo 1.’de yer alan verilerin kullanılmasıyla şu şekilde hesaplanmıştır: Nominal ücret ortalaması serisi, il bazında ücret, maaş ve yevmiyeler toplamının çalışabilir nüfus olarak nitelendirilen 15-64 yaşları arasındaki mutlak kişi sayısına bölünmesi ile elde edilmişlerdir. Nominal kişi başına ücret serisi il için hesaplanan TÜFE endeksi kullanılarak reel ücret serisi hesaplanmıştır. Bu noktada, Türkiye için hesaplanan 2010 TÜFE endeks değeri 100’e eşitlenmiş, ilgili il için hesaplanan 2010 TÜFE serisi, ilgili ilin Türkiye geneli ile karşılaştırıldığında, fiyatlar genel düzeyi açısından farklılıklarının her il için hesaplanan reel ücret serisi

üzerindeki etkisini farklılaştıracağı şüphesizdir. Ücret serilerinin bir diğer temsili göstergesi olan nominal gayri safi katma değer serisi, 15-64 yaşları arasındaki mutlak kişi sayısına bölünerek elde edilen kişi başına nominal katma değer serisi, TÜFE (2010=100) endeksi kullanmak sureti ile reel hale dönüştürülerek oluşturulmuştur. Değerlendirilen bağımsız değişkenlere dair beklenen katsayı işaretleri şu şekilde belirlenmektedir: Eğer bir bağımsız değişken alınan göçü aynı (pozitif) yönde, fakat verilen göçü ters (negatif) yönde etkiliyorsa, o zaman net göç pozitif yönde etkilenecektir. Diğer taraftan, eğer bir bağımsız değişken alınan göçü ters (negatif) yönde, fakat verilen göçü aynı (pozitif) yönde etkiliyorsa, o zaman net göç negatif yönde etkilenecektir. Eğer bir bağımsız değişken hem alınan göçü hem de verilen göçü aynı yönde ekiliyorsa, o zaman net göçe olan etki değişkenlerin büyüklüklerine göre değişecektir.

3.2 Ekonometrik Bulgular

En küçük kareler yöntemi (OLS) ile iki adet regresyon tahmin edilmiştir. Birinci modelde 2010 yılı net göç hızı, ikinci modelde ise net göç mutlak kişi sayısı şeklinde ve yine 2010 yılına ait bağımlı değişken olarak ele alınmıştır. Regresyon sonuçları Tablo 2’de verilmiştir.

	MODEL 1	MODEL 2
	Net Göç Hızı {2010}	Net Göç {2010}
BAĞIMSIZ DEĞİŞKENLER	katsayı	katsayı
	[t-istatistiği]	[t-istatistiği]
sabit terim	-21.892*** [-4.383]	-12691.771*** [-8.643]
eğitim ve sağlık sektörleri gelişmişlik endeksi	0.979* [1.670]	
şehirleşme oranı	0.174** [2.574]	
reel gayri safi katma değer ortalaması	5.941** [2.034]	
net göç hızı {2009}	-0.236** [-2.459]	
net göç hızı {2008}	0.372*** [4.923]	
işsizlik oranı	-0.083 [-0.311]	
başka ilde doğanların ikamet ettiği ilin toplam nüfusuna oranı		292.093*** [4.110]
üniversitede okuyan toplam öğrenci sayısı		0.264*** [11.420]
reel ücret ortalaması		0.266** [2.067]
	R² = 0.518 adj R² = 0.479 F = 13.276	R² = 0.802 adj R² = 0.794 F = 103.993

Tablo 2: Regresyon Sonuçları

Not: ***, **, * sırasıyla %1, %5 ve %10 istatistiksel anlamlılık düzeyine karşılıktır

Birinci modelde, bağımlı değişken olan 2010 yılı net göç hızı, eğitim ve sağlık sektörleri gelişmişlik endeksi, şehirleşme oranı ve işsizlik oranı serilerine ek olarak modeli dinamik bir yapıya kavuşturan 2009 net göç hızı ve 2008 net göç hızının bir fonksiyonudur. Gecikmeli serilerin modele dahil edilmesi ile, bağımlı değişkende gerçekleşen değişimlerde bir ve iki yıl önce gerçekleşen net göç hızı değişimlerin etkisinin modele katılması amaçlanmıştır. Eğitim ve sağlık sektörleri gelişmişlik endeksi serisi için tahmin edilen katsayı pozitif olup 0.979 olarak hesaplanmaktadır. Beşeri sermayenin önemli göstergeleri olarak kabul edilen eğitim ve sağlık endeksinde bir birim artışın net göç hızında bire bire çok yakın bir etkisinin olduğu %10 anlamlılık seviyesinde kabul edilmektedir. Kentsel gelişimin göç üzerindeki etkisinin ölçülmesi için modele dahil edilen şehirleşme oranı serisinin beta tahmini 0.174 olarak pozitif hesaplanmış, % 1 anlamlılık seviyesinde istatistiksel olarak anlamlı bulunmaktadır. Model çerçevesinde, şehirleşme oranında gerçekleşen bir birim artışın net göç oranını artırıcı etkisi söz konusudur.

Ücretlerdeki değişimlerin net göç üzerindeki etkisinin ölçülmesi bağlamında modele dahil edilmiş olan reel gayri safi katma değer için hesaplanan katsayı 5.941 olarak tahmin edilmiş olduğundan, reel ücretlerde gerçekleşen bir birim artışın, net göç hızı üzerinde 5.94 birimlik bir artışla sonuçlandığı görülmüştür. Öte yandan, işsizlik oranının beta tahmini -0.083 olup negatif bulunurken, istatistiksel olarak anlamlı bulunmamaktadır. Bu durumun oluşmasında, kırsal kesimden kentsel kesime göç kararlarında, göç eden bireyin

kentsel işsizlik oranını gözetmeden hareket ettiği sonucuna varılmakla beraber, işsizliğin göz ardı edilmesinde, ilgili işsizlik oranının formal sektör işsizlik oranı olması bir diğer husustur. Gerçekte informal sektörün boyutu önem arz etmekle beraber, istihdam edilme ihtimalinin birey tarafından yüksek algılanıyor olmasında kırsal kesimden devralınan sosyal bağların etkisi ise bir diğer husustur. Öte yandan, kırsal kesimdeki bireyin kentsel işsizliğe karşı kayıtsız olması ve informal sektörün varlığı gerçekte modelin Lewis modeli yapısında özellikler içerdiğinin bir göstergesi olarak kabul edilmiştir. Net göçün 2009 ve 2008 değerlerini içeren seriler için tahmin edilen beta katsayıları istatistiksel olarak anlamlı bulunmaktadır. Bu kapsamda, bir yıl ve iki yıl önceki net göç değerleri, bağımlı değişken olan cari net göç değeri üzerinde etkili bulunmakta, model statik bir modelden dinamik yapıya kavuşmaktadır. Raporlanmamakla beraber, her iki gecikmenin eklenmesiyle tahmin edilen birinci modelde, Durbin Watson test istatistiği 2.18 olup otokorelasyon probleminin olmadığına işaret etmektedir. Bu durum, hata terimlerinin korelogramına bakılarak teyit edilmiştir.

İkinci modelde, bağımlı değişken 2010 yılı net göç serisi olup açıklayıcı değişkenler, başka ilde doğanların ikamet ettiği ilin toplam nüfusuna oranı, üniversitede okuyan toplam öğrenci sayısı ve reel ücret ortalaması olarak belirlenmiştir. İkinci modelde, birinci modelden farklı olarak açıklayıcı değişkenler brüt değerler olarak belirlenmiştir. Başka ilde doğanların ikamet ettiği ilin toplam nüfusa oranı serisi, bir ilde ikamet eden bireylerin yüzde kaçının doğum yerinin başka ilde kayıtlı olduğunu gösterdiğinden, Harris-Todaro teorisi çerçevesinde, net göçün pozitif gerçekleşmesinde göç alan ilde ikamet eden göç stokunun çekici etkisini ölçen bir değişken olup sosyal bağların ve kırsal bağlantıların bir göstergesi olarak tayin edilmiştir. Üniversitede okuyan öğrenci sayısı serisi, ilin aldığı yüksek öğrenim yapmak amacıyla gelen öğrencilerin o ilde göç etmelerinin bir açıklayıcı değişkeni olmanın yanında, yüksek öğrenimin kentsel çekimi artırıp arttırmadığına ilişkin etkilerin ölçülmesini amaçlamaktadır. Modelde, birinci model ile benzer yapıda, reel ücretlerin eklenmesi ile, Harris-Todaro modeli yapısında, illerdeki reel ücret değerlerinin göç üzerindeki etkilerinin ölçülmesi hedeflenerek modele eklenmiştir. Başka ilde doğanların ikamet ettiği ilin toplam nüfusuna oranı için tahmin edilen katsayı 292.093 olup istatistiksel olarak anlamlı bulunduğundan, bir ilde ikamet edenlerin başka ilde doğmuş olanlardan oluşan nüfusu arttırsa, bu durumun net göç miktarını artırıcı etkisi olduğu görülmektedir. Üniversitede okuyan toplam öğrenci sayısı serisi için tahmin edilen beta katsayısı 0.264 olup pozitif olduğundan yüksek öğrenim öğrencilerinde bir birim artışın net göçü 0.26 arttırdığı kabul edilmektedir. İller bazında reel ücret ortalaması değişkeninin parametre tahmini 0.266 olup %5 anlamlılık seviyesinde istatistiksel olarak anlamlı bulunduğundan, reel ücretin bir birim yükseliş gösterdiği illere net göçün 0.266 birim arttığı sonucuna varılmıştır.

4 Sonuç ve Değerlendirme

Bu çalışmada ortaya çıkan en ilginç sonuç, Türkiye’de bireylerin iç göç kararlarını etkileyen en önemli faktörün bir yere daha önceden göç etmiş olanların çekici gücü olmasıdır. Bu durum her iki modelde de açıkça görülmektedir: Net göç hızının açıklanmaya çalışıldığı birinci modelde bu gerçek, net göç hızının bir önceki ve iki önceki yıllara ait şekilde birer etken olarak önemli çıkmalarıyla tespit edilmiştir. Net göçlerin mutlak kişi sayısı şeklinde açıklanmaya çalışıldığı ikinci modelde ise, evvelki yıllarda o yere yerleşmiş göçmenlerin yüksek sayıda varoluşlarının çok önemli bir etken olarak bulunmasıyla kanıtlanmıştır. Hakikaten, Türkiye’de aile, arkadaşlık, hemşehrlik kavramları birçok alanda belirleyici rol oynar.

Çalışmanın bir diğer göze çarpan sonucu, bireylerin göç kararlarını illerdeki üniversite kapasitesinin yüksekliğine dayandırmalarıdır. Bu durum yine her iki modelde de açıkça görülmektedir: Birinci modelde bu gerçek eğitim ve sağlık sektörleri gelişmişlik endeksinin, ikinci modelde ise üniversite öğrencilerinin mutlak sayısının anlamlı çıkmalarıyla göz önüne serilmiştir. Demek ki, Türkiye’de üniversite eğitiminin önemi son yıllarda giderek artmıştır.

Esasen bu çalışmanın başında hedeflenen, işsizlik oranları ve ortalama ücretleri temel alan Harris-Todaro modelini Türkiye’ye uygulamaktır. Ancak, veri derleme safhasında bu bilgilerin gereken detayda olmadığı ortaya çıkmıştır. Son yıllarda TÜİK tarafından işsizlik oranlarının iller bazında yayınlanması memnuniyet verici olmakla beraber, aynı şeyi ücretler ve gelirler için söyleyemeyiz. Bu yetersizlik, göç analizlerini zorlaştırdığı gibi, diğer taraftan göç kararı verme durumunda olan bireyler açısından da belirsizlik ve dolayısıyla risk derecelerini arttırmaktadır. Bireyler bu bilgilere sahip olarak kararlarını verir duruma gelebilirlerse, uzun dönemde illerarası ücret farkları ve dolayısıyla gelir dağılımı dengesizlikleri ortadan kalkacaktır.

Kaynakça

- Agesa R. (2001) “Migration and the Urban to Rural Earnings Difference: A Sample Selection Approach”, *Journal of Development Studies*, Vol.49, No.4, pp: 847-65.
- Banerjee B. (1991) “The Determinants of Migrating with a Pre-Arranged Job and the Initial Duration of Urban Unemployment: An Analysis Based on Indian Data on Rural to Urban Migrants”, *Journal of Development Economics*, Vol.36, pp: 337-51.
- Banerjee B. ve G. Bucci (1995) “On-the-job Search in a Developing Country: An Analysis Based on Indian Data on Migrants”, *Economic Development and Cultural Change*, Vol.43, No.3, pp:565-583.

- Bhattacharya, P. (2002, October) "Rural to Urban Migration in LDCs: a Test of Two Rival Models", *Journal of International Development*, Vol.14, No.7, pp: 951-972.
- Connell, J. (1976) **Migration from Rural Areas: the Evidence from Village Studies**, Delhi, Oxford University Press.
- Daveri, Francesco ve Faini, Riccardo (1999) "Where Do Migrants Go?", *Oxford Economic Papers*, Vol.51, pp:595-622.
- De Haan, A. ve Rogaly, B. (2002) "Migrant Workers and their Role in Rural Change", *Journal of Development Studies*, Vol.38, No.5, pp: 1-14.
- Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE), çeşitli yayınları.
- Dincer, Bülent; Özaslan, Metin ve Kavasoglu, Taner (2003, Mayıs) **İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması**, T.C. Devlet Planlama Teşkilatı Yayınları.
- Ercilasun, Mustafa (1980) "Rural-Urban Migration in Less Developed Countries with an Application to Turkey", M.A. thesis, The Pennsylvania State University.
- Ercilasun, Mustafa (1986) "Family Migration Decision Making in a Rural-Urban Setting: The Case of Turkey, 1974-1978", Ph.D. thesis, SUNY- Binghamton.
- Filiztekin, Alpay ve Gökhan, Ali (2008) "The Determinants of Internal Migration in Turkey", Sabancı Üniversitesi.
- Gedik, Ayşe (1997) "Internal Migration in Turkey, 1965-1985: Test of Conflicting Findings in the Literature", *Review of Urban and Regional Studies*, Vol.9, pp:170-79.
- Greenwood, Michael J. (1971, August) "A Regression Analysis of Migration to Urban Areas of a Less Developed Country: The Case of India", *Journal of Regional Science*, pp:253-262.
- Harris, John ve Todaro, Michael P. (1970, March) "Migration, Unemployment and Economic Development: A two-sector Analysis", *American Economic Review*, pp:126-142.
- Issah, I., Khan, T., ve Sasaki, K. (2003) "Do Migrants React to Infrastructure Difference between Urban and Rural Areas? - Development and Application of an Extended Harris-Todaro Model", Working Paper Series, Graduate School of Information Sciences, Tohoku University.
- Karpat, Kemal (1976) **The Gecekondu: Rural-Urban Migration and Urbanization**, Cambridge University Press, London.
- Keleş, Ruşen; Yavuz, Fehmi ve Geray, Cevat (1978) **Şehircilik Sorunları, Uygulama ve Politika**, Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, No.415, Ankara.
- Kocaman, Tuncer (2008, Nisan) **Türkiye’de İç Göçler ve Göç Edenlerin Nitelikleri (1965-2000)**, T.C. Devlet Planlama Teşkilatı Yayınları.
- Kochar A. (2004) "Urban Influences on Rural Schooling in India", *Journal of Development Economics*, Vol.74, pp: 113-36.
- Lewis, Arthur W. (1954, May) "Economic Development with Unlimited Supplies of Labor", *The Manchester School of Economic and Social Studies*, pp:139-191.
- Mitra, A. ve Murayama, M. (2008) "Rural to Urban Migration: A District Level Analysis for India", *IDE Discussion Paper Series*, No.137.
- Roberts K. (2001) "The Determinants of Job Choice by Rural Labor Migrants in Shanghai", *China Economic Review*, Vol.12, pp: 15-39.
- Sjaastad, Larry A. (1962) "The Costs and Returns of Human Migration", *Journal of Political Economy*, Vol.70, pp:80-93.
- Todaro, Michael P. (1969, March) "A Model of Labor Migration and Urban Unemployment in Less Developed Countries", *American Economic Review*, pp: 138-148.
- Todaro, Michael P. (1977) **Economic Development in the Third World**, Longman Group Limited, London, pp:184-203.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), çeşitli yayınları.
- Yamak, Rahmi ve Yamak, Nebiye (1999) "Türkiye’de Gelir Dağılımı ve İç Göç", *Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Vol.1, No.1, pp:16-28.
- Yener, Samiha (1977, Nisan) **1965-1970 Döneminde İllerarası Göçler ve Göç Edenlerin Nitelikleri**, T.C. Devlet Planlama Teşkilatı Yayınları.